

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ БІЗНЕСУ І МЕНЕДЖМЕНТУ

**КАФЕДРА ОРГАНІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА,
БІЗНЕСУ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

ДУДНИК ОЛЕКСАНДР РОМАНОВИЧ

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної (магістерської) роботи

**ЕНЕРГОЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ТЕХНОЛОГІЙ
ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ**

спеціальність 073 «Менеджмент»

(освітньо-професійна програма «Менеджмент і адміністрування»)

**Науковий керівник: к.е.н., доцент
Артеменко Олександра Олексіївна**

Харків – 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Збільшення обсягів виробництва і підвищення конкурентоспроможності зерна – одне з головних завдань, яке стоїть перед агропромисловим комплексом України. Одним із шляхів збільшення врожайності зернових культур є впровадження інноваційних технологій, які дозволяють найбільш повно реалізувати генетичний потенціал рослин.

Виробництво сільськогосподарської продукції вимагає дедалі більших витрат енергетичних та матеріально-технічних ресурсів, обсяги яких у країні обмежені, а вартість їх зростає. Тому одержання максимальної кількості продукції сільського господарства від витраченої енергії та інших ресурсів є важливим господарським завданням. Особливої важливості ця проблема набуває для України, де питомі енерговитрати на виробництво сільськогосподарської продукції в декілька разів вищі, ніж в економічно розвинутих країнах.

Важлива роль в цих умовах належить підвищенню ефективності виробництва й удосконаленню технологій вирощування зернових культур і, відповідно, здійснення економічної та енергетичної оцінок різних технологічних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням енергетичної та економічної ефективності технологій вирощування зернових культур присвячені наукові праці багатьох вчених: Е. Базарова, М. Блажека, Г. Булаткіна, О. Жученка, В. Корінця, О. Медведовського, О. Мороза, Ю. Одума, О. Охупкіна, В. Перебийніса, І. Сизонової, Ф. Пруцкова, М. Севернева, М. Лобаса, В. Більського, Я. Білоуська, В. Товстопята, В. Баб'як та інших.

Незважаючи на велику кількість досліджень і численні публікації, питання програмування урожайності та удосконалення технологій вирощування сільськогосподарських культур не втрачають актуальності за сучасних умов господарювання і потребують подальшого опрацювання.

Мета та задачі дослідження. Метою даної кваліфікаційної (магістерської) роботи є вивчення сучасного стану виробництва озимої пшениці в Україні, аналіз її вирощування в підприємстві, що досліджувалось і пошук шляхів удосконалення технології її вирощування з метою збільшення обсягів виробництва. У відповідності з поставленою метою в кваліфікаційній (магістерській) роботі вирішувались наступні задачі:

- вивчено сучасний стан вирощування озимої пшениці та наукові основи програмування і управління урожаєм;

- вивчено та проаналізовано сучасний стан організації виробництва озимої пшениці на підприємстві, що було обрано об'єктом дослідження;

- удосконалено технологію вирощування озимої пшениці, вивчено та застосовано методику програмування рівня врожайності при вирощуванні озимої пшениці;

- розроблено технологічні карти вирощування озимої пшениці під програмований урожай для різного бонітету ґрунтів;

- проведено енергетичну оцінку технологій вирощування озимої пшениці під програмований урожай.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є організаційно-економічний процес виробництва зерна озимої пшениці в підприємстві та заходи з удосконалення технології її вирощування.

Об'єктом дослідження є процес вирощування озимої пшениці в підприємстві.

Методи дослідження. Для реалізації завдань дослідження були використані метод порівняльного аналізу, статистичний та графічний методи, метод обробки рядів динаміки та інші.

Для обробки статистичного і фактичного матеріалу використовувалась сучасна комп'ютерна техніка.

Інформаційною базою для дослідження були відповідні Закони України, офіційні матеріали Державного комітету статистики України та Харківської області, звітні дані підприємства, що досліджувалось, наукові розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали наукових публікацій.

Наукова новизна одержаних результатів досліджень полягає в розробці технологічних карт вирощування озимої пшениці під програмований урожай з врахуванням бонітету ґрунтів та їх енергетичною оцінкою для умов конкретного сільськогосподарського підприємства.

Практичне значення очікуваних результатів. Опрацьовані автором кваліфікаційної (магістерської) роботи підходи щодо програмування урожайності озимої пшениці та удосконалення технології її вирощування прийняті до впровадження підприємством, що досліджувалось.

Публікації. Основні положення кваліфікаційної (магістерської) роботи викладено в 3 наукових працях.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

У першому розділі «Наукові основи енергетичної та економічної оцінки технологій зернового господарства» розглянуто: особливості енергетичної оцінки технологій; особливості економічної оцінки технологій; енергетичну та

економічну оцінку технологій виробництва зерна.

У другому розділі «Аналіз сучасного стану організації виробництва озимої пшениці» представлено: статистичний аналіз динаміки та факторний аналіз основних показників виробництва озимої пшениці; аналіз урожайності озимої пшениці та факторів, що визначають її рівень.

У третьому розділі «Напрями підвищення урожайності озимої пшениці» наведено: програмування рівня урожайності озимої пшениці; розробку технологічних карт вирощування озимої пшениці під програмований урожай; енергетичну оцінку технологій вирощування озимої пшениці під програмований урожай.

ВИСНОВКИ

1. Зерно є одним із основних елементів розвитку аграрного зернопродуктового підкомплексу економіки України. Реалізація зерна залишається вигідною і в останні роки практично забезпечує найбільшу суму прибутку в рослинництві країни. Попит на якісну зернопродукцію зберігається як на внутрішньому ринку України, так і передбачається непогана перспектива для зростання її експорту. Аграрний розвиток являється визначаючим положення національної програми української держави.

2. Активне впровадження в науку і практику сільськогосподарського виробництва сучасних методів планування і управління урожайністю на базі широкого використання точних кількісних оцінок виробничих ситуацій, які складаються на даному етапі, - один з основних шляхів зростання ефективності не тільки рільництва, а й усього сільськогосподарського виробництва.

3. Прогнозування урожаїв є необхідною складовою частиною оперативного управління технологічними

процесами вирощування культур.

Одним з перспективних напрямів інтенсифікації рільництва є розробка і впровадження нових методів планування й оперативного управління урожайністю, відомих під загальною назвою «програмування урожаїв».

4. Проблема збільшення обсягу виробництва і підвищення стабільності і ефективності виробництва зерна є однією з ключових, що носять загальнодержавний характер і тісно пов'язана з національною безпекою України.

На сьогодні в Україні необхідно створити всі умови для інтенсифікації виробництва зерна як найбільш конкурентноздатної галузі сільськогосподарського виробництва, виділивши в цю галузь необхідні інвестиції.

5. Підприємство, що досліджувалось має середній рівень спеціалізації з зерно-соняшниково-м'ясним напрямом виробництва. В 2018 році в порівнянні з 2017 роком збільшилася питома вага в структурі товарної продукції: цукрових буряків на 3,6 %, молока на 0,8 %, м'яса ВРХ на 16,8 %, а зменшилася зернових і зернобобових на 12,7 %, соняшнику на 7 %, іншої продукції рослинництва на 0,2 %, свинарства на 1,2 %, іншої продукції тваринництва на 0,1 %.

Рівень рентабельності галузі рослинництва в 2018 році збільшився відносно 2016 року на 145,7 %, а відносно 2017 року - на 18,6 %.

6. План валового збору озимої пшениці в 2018 році недовиконано на 956 ц, що становить 7,5 %. В тому числі за рахунок зменшення урожайності на 4 ц/га, валовий збір зменшився на 1316 ц, а за рахунок збільшення посівної площі на 9 га, валовий збір збільшився порівняно з запланованим на 360 ц.

Середня урожайність за десять останніх років в підприємстві, що досліджувалось склала 32,9 ц/га. Це

менше ніж в 2009 році на 2,3 ц/га та менше ніж в 2018 році на 3,1 ц/га. Розрахункова урожайність озимої пшениці в 2008 році склала 30,2 ц/га і з кожним роком збільшувалась на 0,41 ц/га, тобто урожайність озимої пшениці в підприємстві, що досліджувалось має тенденцію до зростання.

7. Урожайність озимої пшениці без внесення мінеральних добрив становить 11,5 ц/га. При внесенні 1 ц д.р./га мінеральних добрив урожайність озимої пшениці збільшується на 5,73 ц/га. За даних умов урожайність озимої пшениці на 29,2 % залежить від кількості внесених мінеральних добрив.

Із зростанням бонітету ґрунтів поля на 1 бал урожайність озимої пшениці збільшується на 0,32 ц/га. При цьому урожайність озимої пшениці на 94 % залежить від якості ґрунту.

8. Програмований урожай визначається, виходячи з програмованого та дійсно можливого урожаю і кількості внесених органічних і мінеральних добрив. Чим вищий бонітет ґрунтів поля, тим менший приріст урожаю озимої пшениці слід одержувати за рахунок внесення мінеральних добрив.

9. Розраховані технологічні карти вирощування озимої пшениці під програмований урожай свідчать, що із збільшенням норм внесення мінеральних добрив збільшується виробнича собівартість озимої пшениці і витрати праці. Зростання собівартості відбувається перш за все через зростання витрат на добрива і витрат пов'язаних з їх внесенням. Впровадження результатів досліджень дасть можливість підприємству додатково отримати 12821 т зерна озимої пшениці.

10. Проведена енергетична оцінка технологій вирощування озимої пшениці під програмований урожай показує, що всі витрати, крім постійних, знаходяться в

прямій пропорційній залежності від величини запрограмованого врожаю. Зі збільшенням врожаю, а відтак, і рівня живлення, різко зменшується коефіцієнт енергетичної ефективності.

Приведений коефіцієнт енергетичної ефективності в діапазоні розглянутих величин врожаю є істотно більшим за одиницю, що говорить про достатню енергетичну ефективність запропонованих технологій.

Таким чином, усе наведене вище дозволяє стверджувати, що ступінь використання поновлюваної чи природної енергії може бути в певній мірі кількісним показником рівня агротехніки, який визначається кількістю витраченої непоновлюваної енергії (технологія вирощування), з одного боку, і природною родючістю ґрунтів або їх бонітетом, забезпеченістю ФАР, теплом, вологою та біологічними особливостями чи інтенсивністю культури, сорту - з іншого.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

1. Dudnuk O. Development of innovative activity in agricultural holding of Ukraine / O. Dudnuk, D. Polishchuk // Рыночная экономика: сегодня и завтра: тезисы VIII Международной научной студенческой конференции (Минск, 28 февраля – 1 марта 2019 года) / редкол.: Г.И. Гануш [и др.]. – Минск: БГАТУ, 2019. – С. 121-123.

2. Dudnuk O. Peculiarities of innovations in the agricultural sector of economy of Ukraine / O. Dudnuk, D. Polishchuk // Materials 11th round of the International Junior Researchers' Conference "European and National Dimension in Research". - Polotsk State University, 2019. – P. 138-142.

3. Дудник О.Р. Інновації як фактор прискорення

науково-технічного прогресу аграрних підприємств / О.Р. Дудник, Д.О. Поліщук // Проблеми розвитку економіки підприємства: погляд молоді: матеріали XII Міжнародної наукової конференції здобувачів вищої освіти (Харківський національний автомобільно-дорожній університет, 15 березня 2019 року, м. Харків). – ХНАДУ, 2019. – С. 44-46.

АНОТАЦІЯ

Дудник О.Р. Енергоекономічна оцінка технологій виробництва зерна озимої пшениці

В кваліфікаційній (магістерській) роботі розглянуто вирощування озимої пшениці в Україні і наукові основи програмування та управління урожаєм сільськогосподарських культур.

Проаналізовано виробництво зерна озимої пшениці в підприємстві, що було обрано об'єктом дослідження.

Вивчено та застосовано методику програмування рівня врожайності при вирощуванні озимої пшениці з різним ресурсним забезпеченням, розроблено технологічні карти вирощування озимої пшениці під програмований урожай для різного бонітету ґрунтів.

Впровадження запропонованої технології вирощування озимої пшениці дасть підприємству можливість додатково отримати 12821 т зерна.

Ключові слова: озима пшениця, енергетична оцінка, економічна оцінка, урожайність, технологія вирощування, програмування та управління урожаєм.

ANNOTATION

Dudnik O. Energy and economic evaluation of winter wheat grain production technologies

The qualification (master's) work deals with the cultivation of winter wheat in Ukraine and the scientific basics

of programming and crop management.

It was analyzed of winter wheat grain production in the enterprise selected by the research object.

The technique of programming the yield level for winter wheat cultivation with different resources has been studied and applied; technological maps of winter wheat cultivation for programmed yield for different soil bonuses have been developed.

The introduction of the proposed technology of growing winter wheat will give the company an opportunity to additionally obtain 12821 tons of grain.

Keywords: winter wheat, energy assessment, economic evaluation, yield, growing technology, programming and crop management.